

DOKUZ YALAN VE BİR GERÇEKLE

ÇİN DIŞİŞLERİ BAKANI

WANG YI

9 + 1

Wang Yi'nin Dokuz Yalanı

1. Yalan: Bütün mesele Çin'in iç meselesidir.¹

Gerçek: Doğu Türkistan 1949 senesinde Çin Komünist Partisine bağlı ordular tarafından işgal edilmiştir; Doğu Türkistan tarih boyunca hiçbir zaman Çin'e ait bir toprak parçası olmamıştır. Doğu Türkistan Çin'in en büyük sömürü alanı olarak, Çin'in tüm nükleer denemeleri Doğu Türkistan'da yapılmıştır. Çin, işgal tarihinden beri Doğu Türkistanlıları topyekûn yok etmek amacıyla yürüttüğü asimilasyon çalışmaları olumsuz sonuç verince, 2013 senesinden itibaren Doğu Türkistan'da gerçekleştirmekte olduğu insan hakları ihlallerini soykırım boyutuna taşımıştır. 9 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu tarafından onaylanan BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, [soykırım](#) kapsamına giren suçları net bir tanımlamayla ortaya koymuştur. Çin, diğer 151 ülkeyle birlikte bu sözleşmenin imzacıları arasında yer almasına rağmen, gerçek anlamda bu sözleşmenin gereğini yerine getirmemektedir. Soykırım Sözleşmesi'nin II. maddesi, soykırımın "ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle" eylemler gerçekleştirmeye yönelik bir girişim olduğunu belirtmektedir. (BM Genel Kurulu, 1948; Independent, 2021; Vikipedi Özgür Ansiklopedi, 2021b) Fakat Çin Hükümeti Doğu Türkistan'da keyfi bir şekilde tutuklamalar gerçekleştirmekte ve geniş ölçekte tesis ettiği toplama kamplarında tutuklu insanlara her türlü bedensel ve zihinsel zararı vermektedir. Ayrıca "ikiz aile olmak" projesi adı altında 2014'ten 2017'ye kadar yıllık en az bir milyonu geçen etnik Han Çinlisi memur, özellikle aile üyelerinden biri toplama kamplarına gönderilen Doğu Türkistanlıların evlerine yerleştirilmiştir. (Greer, 2018; Mustafa Bag, 2019) Doğu Türkistanlı kadınlar düzenli olarak gebelik kontrolünden geçirilirken, yüz binlercesi zorunlu RİA uygulaması, kısırlaştırma ve kürtaja tabi tutulmuştur. Üçten

1 13 Kasım 2018'de, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, Alman Dışişleri Bakanı Maas ile Çin-Alman Diplomatik ve Güvenlik Stratejik Konuşması sonrasında muhabirlerle yaptığı görüşmede, Xinjiang'daki "mesleki ve eğitim merkezi" ile ilgili bir Alman gazetecinin sorusunu yanıtladı.

fazla çocuk sahibi olanlar yüklü miktarda para cezasına çarptırılırken, cezayı ödeyemeyen ailelerin çocukları ailelerinden uzaklaştırılmaktadır. (Ozoğlu, 2020; The Associated Press, 2020a, 2020b; Zenz, 2020b) Soykırım hiçbir zaman sınır tanımaz, dolayısıyla soykırım suçu hiçbir zaman bir ülkenin iç meselesi değildir. Doğu Türkistan'daki soykırım meselesi Çin'in iç meselesi olmadığı gibi bütün insanlığın ortak bir meselesidir.

2. Yalanı: Uygulanan, toplama kampı değildir, “eğitim ve öğretim merkezleridir”.²

Gerçek: 2017 Nisan ayından bu yana ÇKP tarafından en az 338 Uygur aydınının tutuklandığı tespit edilmiştir. Doğu Türkistanlı, Kur'an-ı Kerim'i Uygur Türkçesine tercüme eden ünlü din bilgini Muhammed Salih Damollam, 2018'de Doğu Türkistan'daki toplama kampına gönderilip 40 gün sonra kampta katledilmiştir. Uygur folkloru ve insan coğrafyası uzmanı, sözde Şinciang (Sincan) Üniversitesi'nin profesörü Rahile Davut, sözde Şinciang Üniversitesi rektörü Taşpolat Teyip, çevirmen ve yazar Abulkadir Calaleddin, yazar Yalkun Rozi, tanınmış pop yıldızı Ablajan Avut Ayup şu ana kadar tutuklu bulunanlar ara-

² 24 Eylül 2019'da Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, New York'taki ABD-Çin İlişkileri Ulusal Komitesi, ABD-Çin İş Konseyi, ABD Ticaret Odası ve Dış İlişkiler Konseyi'nin düzenlediği bir akşam yemeğine katıldı. Wang Yi açılış konuşmasında, özellikle de Doğu Türkistan konusuna değindi.

sındadır. (Byler, 2018; DUK, 2019; Ertürk, 2014; Yeni Şafak, 2018) Doğu Türkistanlı zengin iş adamları da her türlü suçlamalara maruz kalarak zorla toplama kamplarına götürülmekte ya da cezaya çarptılarak mallarına el konulmaktadır. (Kaşgarlı, 2019; Uygur Haber, 2020) Doğu Türkistanlı ünlü işadamı ve hayırsever Nurtay Hacı 18 yıl hapis cezasına çarptılmıştır. Kardeşi Ablimit Hoşur Halis Hacı da iş adamıdır ve hayırsever olduğu için tutuklanmıştır. (Muhafız, 2018) Bahsi geçen bilim insanlarının, aydınların, din bilginlerinin, sanatçıların ve iş adamlarının eğitime ihtiyacı yoktur. Toplama kampları Çin'in Doğu Türkistan'da etnik temizlik yapmak için kullandığı ölüm ve işkence merkezleridir.

3. Yalanı: 25 milyon insan mutludur ve refah içindedir.³

Gerçek: Doğu Türkistan'da kurulan toplama kamplarında yaklaşık sekiz milyon Doğu Türkistanlı her türlü işkencelere maruz kalmaktadır. Newlines Institute for Strategy and Policy adlı düşünce kuruluşu tarafından 8 Mart 2021'de Çin'in Doğu Türkistan'daki soykırım suçlarına ait bir rapor yayınlandı. Raporda Doğu Türkistan'da hapisaneler hariç 1300 ila 1400 arasında toplama kampının olduğu raporlandı. (Newlines Institute, 2021) Eğer toplama kampına alınan insanlar mutluyduysa, toplama kamplarına neden etnik Han Çinlileri alınmıyor ve toplama kampları neden Çin'in tamamında kurulmuyor?

Ayrıca yetişkinler için toplama kampları tesis edilirken ebeveynlerinden zorla koparılan çocuklar için çocuk kampları tesis edilmiştir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 5 ve 9. maddelerine aykırı olarak, Doğu Türkistanlı çocukların ebeveynleriyle yaşama hakkı zorla ellerinden alınmakta ve çocuklar her türlü beyin yıkama faaliyetinin yapıldığı kamplara yerleştirilmektedir. Kaliforniya merkezli sivil toplum kuruluşu RAND, çeşitli uydu görüntülerini analiz ederek Doğu Türkistan'daki çocuk kampları hakkında 2020 Nisan ayında bir rapor hazırlamıştır. Raporda 2017'de Doğu Türkistan genelinde 562 900 çocuk ailelerinden kopartılarak 4387 sözde yatılı okullara yerleştirildiği, 2017'den beri sözde yatılı okullarda eğitim gören çocukların sayısında %76,9 oranda artış olduğu ve bu çocukların hepsinin 1 ila 10 yaş

3 24 Eylül 2019'da Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, New York'ta düzenlenen akşam yemeğinde Doğu Türkistan konusuna değindi.

arasında oldukları tespit edilmiştir. (ATAYURT, 2019; Bag, 2019b, 2020a; Kaya, 2020; Nar, 2020) Uluslararası Af Örgütü 2021 Mart ayında çocukları Doğu Türkistan'da olup, kendileri yurtdışında olan ebeveynlerin durumlarına dair bir rapor yayınlamıştır. Rapora göre, Doğu Türkistan'da 2014'te temeli atılan, 2017'de ise geniş ölçekte kurulmaya başlanan toplama kamplarıyla, yurtdışındaki Doğu Türkistanlı ebeveynlerin Doğu Türkistan'daki çocuklarıyla irtibatları yavaş yavaş kesilmiştir. Çocuklarına bakan akrabaları veya tanıdıkları ise toplama kamplarına veya hapse atılmıştır. Oysaki Çin, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 1992'de imzalamıştır. (Amnesty International, 2021; Nar, 2020) Sosyal medyada yer alan, Uygurların aile bireylerini özlerken ağladığı paylaşımlar, anne babası toplama kamplarına alındığı için aç kalarak ölen, donarak ölen çocukların sayısı çok fazladır. Kimsesiz kalan yaşlı insanlar açlık sınırında yaşamaktadır. Toplama kamplarında akıl almaz zulüm ve işkence ayrı bir dram oluştururken, köle işçilik sisteminin kurbanı olan milyonlarca insan ailelerinden koparılmıştır.

4.Yalanı: 4 yıldır şiddet eylemleri yaşanmadı.⁴

Gerçek: Bahsedilen 4 yıl, tam 2017 senesi toplama kamplarının geniş ölçüde yapılmaya başlandığı ve Doğu Türkistanlıların keyfi tutuklanarak toplama kamplarına hapsedilmeye başlandığı dönemdir. Bu dört sene içerisinde Çin güvenlik güçleri Doğu Türkistan'da terör estiren, Doğu Türkistanlılar ise tarihinin en acı günlerini yaşamaktadır. Şiddetin merkezine dönüşen ve şiddetten beslenen Çin Komünist Partisi, toplama kamplarında işkencelerle insanları öldürmekte ve şiddeti bir tür zevk alma aracı haline dönüştürmüştür. İnsanların aile mahremiyetine dahi girerek şiddette boyut ve sınır tanımamıştır. Çinlilere göre 4 yıldır şiddet eylemleri olmamış olabilir ama Doğu Türkistanlılar şiddetin ve soykırımın bizzat kurbanları haline gelmiştir.

4 Çin Dışışleri Bakanı Wang Yi, 22 Kasım 2020'de Suudi Arabistan'da düzenlenen G20 zirvesi toplantısında, Ortadoğu Gazetesi muhabiri tarafından sorulan: "Çin, ABD ve diğer ülkeler arasında Müslüman Uygurlar meselesine dair bir anlaşmazlık var. Bu konuya ilişkin değerlendirmeleriniz neler?" sorusunu şöyle yanıtladı.

5.Yalan: İnsanlar devlet yönetimine eşit şekilde katılabilir, kendi bölgelerinin ve milletlerinin işlerini özerk bir şekilde yönetebilir.⁵

Doğu Türkistanlılar ile etnik Han Çinlileri arasında eşitlikten bahsetmek asla mümkün değildir. Günümüzde sözde Özerk Bölgesi Hükümeti idari heyet sayısı 14 kişiden oluşmakta olup, bunların içinde dört Uygur ve bir Kazak olmak üzere sadece beş kişi Doğu Türkistanlıdır ve onların hiçbir yetkisi yoktur; geri kalan sekiz idareci ise etnik Han Çinlisidir. Ayrıca sözde Özerk Bölgesi Kalkınma ve Reform Komisyonu'nda bulunan heyet sayısı 14 olup, içlerinde sadece iki kişi Uygur asıllıdır. Doğu Türkistan'da Türk asıllı kimse Komünist Parti genel sekreteri olmayacaktır; Parti genel sekreteri olanların hepsi etnik Han Çinlisidir. En üst karar makamı Çin Komünist Partisi başkanlıklarıdır. Doğu Türkistan'da Çinli olmayan milletler her zaman aşağı mevkilerde yer almaktadırlar. (Baidu 百科, 2021; Hu Ping 胡平, 2009) Ayrıca, Doğu Türkistan ekonomisinin bel kemiğini oluşturan, görünürde ekonomik ve tarım nitelikli sözde Şinciang (Sincan) Üretim ve İnşaat Ordusu Bingtuan (新疆生产建设兵团) askeri birliğin tamamını etnik Han Çinlisi oluşturmaktadır. (Tuna, 2012) Bunun yanı sıra, üniversite kabul kontenjanları ve memur atanması konusunda her zaman etnik Han Çinlilerine öncelik tanınmaktadır. Sözde Şinciang (Sincan) Üniversitesi'nin 2020'deki öğrenci kabul listesinde gösterildiği üzere, etnik Han Çinli öğrencilere ayrılan kontenjan diğer millet öğrencilerine nazaran daha fazladır. (Han Jie 韩洁, 2020; Koyuncu, 2019; Meishu Gaokao Wang 美术高考网, 2020; Pu Kao 普考, 2019; Xinjiang Jiaoyu Kaoshiyuan新疆教育考试院, 2019)

5 Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 22 Kasım 2020'de Suudi Arabistan'da düzenlenen G20 zirvesi toplantısında muhabirlerin sorularını yanıtladı.

6.Yalan: İnanç özgürlüğü korunmaktadır.⁶

Doğu Türkistanlıların telefonlarında Allah yazısı olan fotoğraf, ay yıldız sembolü resimler, ayet ya da hadisler, İslam'ı çağrıştıran belge ya da bilgiler bulunursa sahipleri toplama kamplarına gönderilmektedir. (Doğu Türkistan TV, 2019; ICIJ, 2019) Bunun dışında yine dini semboller taşıyan kıyafet giymek, üzerinde Arapça harf bulunan giysi giymek, Çin bayrağının bulunduğu yerde başörtüsü takmak, kadınların başörtüsü takması, kendi çabalarıyla din öğrenmek, dini ders dinlemek, helal gıda tüketmeyi teşvik etmek, sigara ve içki içmemeye davet etmek, sigara ve içkiyi aniden bırakmak, tam sakala sahip olmak, camiye gitmek, namaz kılmak, oruç tutmak ya da kahvaltıyı güneş doğmadan önce yapmak “Dini Aşırılığın 75 Belirtisi” ve Doğu Türkistanlıların toplama kamplarına gönderilmeleri için yeterli görülen 48 işaret olarak nitelendirilmektedir ve bunları yapan birey tespit edilirse hiç tartışılmaksızın toplama kamplarına götürülmektedir. (cssn.cn, 2014; Greer, 2018; Yılmaz, 2020). Toplama kampının içinde ve dışında insanların dinlerinden vaz geçmeleri için yoğun beyin yıkama çalışmaları yürütülürken, yaratıcıyı inkâr ettirmek en yoğun rutin zorlamalar içerisinde. Toplama kampları tutsaklarına işkenceler yaparken onlara eğer bir yaratıcı varsa gelsin seni kurtarsın şeklinde aşağılamalar yapılmaktadır.

7.Yalan: 24.000 cami vardır.⁷

Gerçek: 24 Eylül 2020’de Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü (ASPI), Doğu Türkistan’daki camilerin durumuyla ilgili rapor yayınlamış olup, rapor uydu görüntüleriyle desteklenmiş ve Doğu Türkistan’da yaklaşık 16,000 caminin (toplamın camilerin %65’i) hükümet politikasının bir sonucu olarak 2017’den bu yana yıkıldığını veya hasar gördüğünü ortaya koymuştur. Bunun içinde tamamen yıkılan cami sayısı 8,500 civarında olup, buldozerlerle yıkılan

6 Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 22 Kasım 2020’de Suudi Arabistan’da düzenlenen G20 zirvesi toplantısında muhabirlerin sorularını yanıtladı.

7 Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, 22 Şubat 2021 başta Türkiye olmak üzere Avrupa ve Batı ülkelerinin “Uygur Türklerine uygulanan şiddet ve baskı” ile ilgili açıklama yaptı.

camilerin bazılarının yerleri şimdilerde boş arazi haline getirilmiştir. Geri kalanları ise İslami tarzdaki mimari ve sembollerden arındırılarak tahrip edilmiş, bazılarının girişlerine “partiyi sevin, ülkeyi sevin” tarzı yazılar asılmıştır. Bununla birlikte 2017’den beri önemli kutsal mekanların (türbe ve mezarların) %30’u büyük ölçüde yıkılmış, %28’i ise hasar görmüştür. Bazı mezarlıklar ise taşıma bahanesiyle yok edilmektedir (Bag, 2019a, 2020b; Mepa News, 2019; Mustafa Bag, 2020; Nathan Ruser, James Leibold, Kelsey Munro, 2020; QHA, 2020). Ancak Çin yönetimi Doğu Türkistan’da geniş arazilerde Budist tapınakları inşa etmekte, Budizm’in yayılmasına teşvik etmektedir.

8.Yalanı: Zorla çalıştırma yoktur.⁸

Gerçek: 1 Mart 2020’de Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü’nün (ASPI) yayınladığı rapora göre, 2017-2019 yılları arasında Çin’in iç bölgelerindeki fabrikalara götürülen Doğu Türkistanlılar sayısı 80,000’den fazla olmuştur ve onlar teknoloji, giyim ve otomotiv sektörlerinde çalıştırılmıştır. Fabrikaların 82’den fazlası tanınmış küresel markanın tedarik zincirinde bulunan fabrikalar olduğu da tespit edilmiştir. Ayrıca Doğu Türkistan, Çin pamuğunun %85’ini ve dünya pamuğunun %20’sini üretmektedir. Araştırmaya göre, 2018’de Doğu Türkistan’ın üç farklı bölgesinden zorla çalıştırma veya transfer programı aracılığıyla en az toplam 570,000 kişi hükümet tarafından pamuk toplamaya zorlanmıştır. 2019’da bölgedeki pamuk tarlalarının %70’i elle toplanmıştır. (Xu et al., 2020; Zenz, 2020a) Bunun dışında Doğu Türkistanlılar yine ceviz kırma fabrikalarında, peruk firmalarında, tekstil fabrikalarında ve diğer fabrikalarda “teknik ve mesleki eğitim görmek” adı altında zorla çalıştırılmaktadır. Üstelik Çin Hükümetinin sözüncü “gönüllü emek” adı altındaki angarya sistemi (Haşar) günümüzde Doğu Türkistan’da hala uygulanmaktadır. Gerçi 2017 senesinde Çin’de yayınlanan haberlere göre sözde Şinciang (Sincan) Hükümeti kırsal bölgelerde “gönüllü işçiliğin” tamamen ortadan kaldırıldığını ifade etmesine rağmen, sosyal medya üzerinde yayınlanan videolara

8 2021 Şubat ayında İngiltere Dışişleri Bakanı Dominic Raab, Çin’in Uygur Türklerini hedef alan “geniş kapsamlı” işkence ve zorla çalıştırma gibi eylemlerde bulunduğunu belirtti. Bu iddialara karşı Pekin’den açıklama geldi.

göre, angarya sisteminin ortadan kaldırıldığı değil, daha da yaygın hale geldiği dikkatimizi çekmektedir. Bunun yanı sıra ilkokul öğrencileri dahil olmak üzere 65 yaşa kadar olan herkes sokak temizliği, çukur açma ve yol yapımı gibi belediye işlerinde ücretsiz olarak çalışmak zorundadır. (Fabrika Sahibi, 2020; Muhammed Ali Atayurt, 2020; Sabah, 2015)

9.Yalan: Doğu Türkistan'ın kapısı her zaman dış ülkelere açıktır.9

Gerçek: 18 Mart 2021'de yayınlanan haberlere göre, Avrupa Birliği'nin Doğu Türkistan'ı ziyaret etme talebi Çin yönetimi tarafından reddedilmiştir. 2019'dan beri AB Çin ile Doğu Türkistan'ın araştırılması konusunda görüşmekte olup, AB talepleri içinde "belirli tesislere erişim ve bu tesislere erişim için özel koşullar, Sakharov İnsan Hakları Ödülü sahibi İlham Tohti ile görüşmek" yer almaktadır. Ne var ki, Çin Hükümeti AB'nin Doğu Türkistan'ı ziyaret etme talebini geri çevirmiştir. (Erkin, 2021). Avrupa Birliği gibi, İnsan Hakları Örgütü, Af Örgütü ve birçok bağımsız kuruluşun Doğu Türkistan'a gitmelerine Çin yönetimi izin vermemiştir. Ancak kamera sistemleri Doğu Türkistan'da 24 saat açıktır.

Bir Gerçek

Çin'in Uygurlara yönelik politikasını 50 ülke desteklemiştir. Bu ülkelerden 30'a yakını İslam İş Birliği Teşkilatı'nın üyesidir.¹⁰

Çin'in Doğu Türkistan'daki insanlık dışı uygulamalarına karşı ülkeler farklı tutum sergilemektedir. BM İnsan Hakları Konseyi, 2019 yılında çeşitli ülkelerin insan hakları durumunu gözden geçirirken Avustralya, Yeni Zelanda, Kanada, Japonya, İngiltere, Fransa, Almanya, İsveç, Letonya, Litvanya, Estonya, Danimarka, Norveç, Kuzey İrlanda, Hollanda, İzlanda, Lüksemburg, İspanya, Avusturya, İrlanda, Belçika ve İsviçre olmak üzere toplam 22 ülke Çin'in Doğu Türkistan'da yaptığı insanlık dışı uygulamalarını kınadı. Sonradan İtalya, Portekiz ve Slovenya'nın katılmasıyla Çin'i kınayan ülke sayısı 25'e çıktı. Fakat yaklaşık 50 ülke ise Çin'i destekleyen açıklamalarda bulundu. (Altuğ, 2019; BBC NEWS, 2019; Independent, 2019; Minds, 2019) Ne yazık ki, bu ülkelerin yarısından fazlası İslam İş Birliği Teşkilatı'na üye ülkelerdi.

¹⁰ 24 Eylül 2019'da Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, New York'ta düzenlenen akşam yemeğinde Doğu Türkistan konusuna değindi.

Çin'in Doğu Türkistan politikasını destekleyen ülkeler

1. Çin
2. Bahreyn
3. Belarus
4. Burundi
5. Kamboçya
6. Kamerun
7. Orta Afrika Cumhuriyeti
8. Komorlar
9. Kongo
10. Küba
11. Kuzey Kore
12. Cibuti
13. Mısır
14. Ekvator Ginesi
15. Eritre
16. Gine
17. Gine Bissau
18. İran
19. Irak
20. Laos
21. Lesotho
22. Mozambik
23. Myanmar
24. Nepal
25. Nikaragua
26. Nijer
27. Umman
28. Pakistan
29. Filistin
30. Papua Yeni Gine
31. Filipinler
32. Rusya
33. Suudi Arabistan
34. Sırbistan
35. Solomon Adaları
36. Güney Sudan
37. Sri Lanka
38. Sudan
39. Surinam
40. Suriye
41. Birleşik Arap Emirlikleri
42. Venezuela
43. Yemen
44. Zambiya
45. Zimbabve
46. Togo

Bibliyografya

- Altuğ, B. (2019). *BM İnsan Hakları Konseyi'ne Üye 22 Ülkeden Çin'e "Uygur Türkleri" Tepkisi*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-insan-haklari-konseyine-uye-22-ulkeden-cine-uygur-turkleri-tepkisi-/1529234>
- AMNESTY İNTERNATİONAL. (2021). *China: Parents of missing Uyghur children describe horror of family separation*. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/03/china-parents-of-missing-uyghur-children-describe-horror-of-family-separation/>
- ATAYURT, M. A. (2019). *İki Milyon Uygur Türkü Çocuk, Çinlileştirme Merkezlerinde Tutuluyor*. Türkistan Press. <http://turkistanpress.com/page/2-milyon-uygur-turku-cocuk-cinlilestirme-merkezinde-tutuluyor/460>
- Bag, M. (2019a). *Doğu Türkistan'da Çin'in Yıkıldığı Camilerin Öncesi Ve Sonrası Uydu Görüntülerinde*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/06/06/dogu-turkistan-da-cin-in-yiktigi-camilerin-oncesi-ve-sonrasi-uydu-goruntulerinde>
- Bag, M. (2019b). *Doğu Türkistanlı Çocukların Tutulduğu Toplama Kampı Gizli Kamerada*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/01/31/dogu-turkistanli-cocuklarin-tutuldugu-toplama-kampi-gizli-kamerada>
- Bag, M. (2020a). *Ailelerinden Koparılan Doğu Türkistanlı Çocukların Tutulduğu Yatılı Okulların Uydu Görüntüleri*. Euronews, 1–4. <https://tr.euronews.com/2020/07/09/ailelerinden-koparilan-dogu-turkistanli-cocuklar-n-tutuldugu-yatili-okullar-n-uydu-goruntule>
- Bag, M. (2020b). *ASPI Raporu: Doğu Türkistan'da 16 Bin Cami Kısmen Tahrip Edildi , 8 Bin 500 Cami Yıkıldı*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/09/25/aspi-raporu-dogu-turkistan-da-16-bin-cami-k-smen-tahrip-edildi-8-bin-500-cami-y-k-ld>
- Baidu 百科. (2021). *Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi Halk Hükümeti* (新疆维吾尔自治区人民政府). Baidu 百科. <https://baike.baidu.com/item/新疆维吾尔自治区人民政府>
- BBC NEWS. (2019). *22 Ülke Çin'in Xinjiang'daki İhlalleri Durdurmaya Çağırıyor, Pekin Bunu "Kabaca İşlere Müdahale Etmek" Dedi* (22国促中国停止新疆侵权 北京称“粗暴干涉内政”). <https://www.bbc.com/zhongwen/simp/world-48945523>
- BM Genel Kurulu. (1948). *Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi*. BM Genel Kurulu. <https://www.ombudsman.gov.tr/document/mevzuat/32702-Soykirim-Sucunun-Onlenmesine-Ve-Cezalandirilmasina-Dair-Sozlesme.pdf>
- Byler, D. (2018). *Uyghur human rights violations in northwest China*. *The SAGE Encyclopedia of Pharmacology and Society*. <https://doi.org/10.4135/9781483349985.n422>
- Doğu Türkistan'da Toplama Kampları Adım Adım Soykırı*. (n.d.).
- Doğu Türkistan TV. (2019). *Doğu Türkistan'daki Çin toplama kampında kalan tanık Zumret Davut Çin işkenceleri anlatıyor*.
- DUK. (2019). *Doğu Türkistan'da 300'den Fazla Aydın Tutuklu*. <https://www.uyghurcongress.org/tr/dogu-turkistanda-300den-fazla-aydin-tutuklu/>
- Erkin. (2021). *Çin, AB'nin Doğu Türkistanı ziyaret etme teklifini reddetti* (تەر ئىنسىرلەر ھەش شىلىق تەراپىز ى نىلېز رۇغۇنۇ ئاھىنقا پىتتىن ئاپورۇا ياتىخ). https://www.rfa.org/uyghur/xewerler/eu_uyghur_eli_ziyarat-03182021115214.html
- Ertürk, A. T. (2014). *Çin'de ifade özgürlüğü: İlham Tohti örneği*. İnsamer.
- Euronews. (2020). *Aralarında Müslüman Ülkelerin De Bulunduğu 46 Hükümetten, Çin'in Doğu Türkistan Politikasına Destek*.
- Fabrika Sahibi. (2020). *Çin'in Doğu Türkistan'da kurduğu ceviz kırma fabrikasında çalıştırılan Uygur Kadınlar, Kaynak: Çinli fabrika patronu*.
- Greer, T. (2018). *48 Ways to Get Sent to a Chinese Concentration Camp*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2018/09/13/48-ways-to-get-sent-to-a-chinese-concentration-camp/>
- Han Jie 韩洁. (2020). *Çin'in Eyaletleri Etnik Grupların Üniversiteye Giriş Sınavlarında Ek Puan Politikasının Uygulanmasını Art Arda Yürürlükten Kaldırdı* (中国各省陆续取消少数民族高考加分政策). RFA. <https://www.rfa.org/mandarin/yataibaodao/shaoshu-minzu/hj-11102020110701.html>
- Hu Ping 胡平. (2009). *Büyük Çin Şovenizmi Hakkında Konuşma* (谈谈大汉族主义). RFA. <https://www.rfa.org/mandarin/pinglun/huping/huping-08312009100006.html>
- ICIJ. (2019). *A Voice For Xinjiang Detainees*. <https://www.youtube.com/watch?v=NJNYK6me8Bk>
- Independent. (2021). *İlk bağımsız rapor: "Çin, Uygurlara yaptıklarıyla BM Soykırım Sözleşmesi'nin tüm maddelerini ihlal etti."* Independent. <https://www.indyturk.com/node/327451/dünya/ilk-bağımsız-rapor-çin-uygurlara-yaptıklarıyla-bm-soykırım-sözleşmesi-nin-tüm>
- Independent. (2019). *Çin'in Uygur Politikasına Destek Veren Ülke Sayısı 50'ye Çıktı*. <https://www.indyturk.com/node/55776/dünya/çin-uygur-politikasına-destek-veren-ülke-sayısı-50-ye-çikti>
- Kaşgarlı, D. M. (2019). *İşgalcı Çin Hakimiyetinin Doğu Türkistan'da Zulüm ve Soykırım Siyaseti*. Uygur Akademisi. <https://akademiye.org/tr/?p=2970>
- Kaya, Ö. C. (2020). *Önce Aileleri Kampa Yollandı Şimdi De Çocukları Hapishane Gibi Okullarda*. QHA. <https://qha.com.tr/haberler/politika/once-aileleri-kampa-yollandi-simdi-de-cocuklari-hapishane-gibi-okullarda/263686/>
- Koyuncu, H. (2019). *Pekin'den Zorunlu Asimilasyona Teşvik: Uygur Öğrencilerin Sınav Puanları Düşürüldü*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/05/17/pekin-den-zorunlu-asimilasyona-tesvik-uygur-ogrencilerin-sinav-puanlar-dusuruldu>
- Meishu Gaokao Wang 美术高考网. (2020). *Xinjiang Üniversitesi 2020 Öğretim Yılı Tararım Bölümü Öğrenci Kabulü Palmı* (新疆大学2020年设计学类专业招生计划). <http://m.diyimeikao.com/jihua/2020-09-13/8626.html>

- Mepa News. (2019). *Çin Doğu Türkistan'daki Bir Camiyi Konser Salonuna Çevirdi*. Mepa News. <https://www.mepanews.com/cin-dogu-turkistanda-bir-camiyi-konser-salonuna-cevirdi-31120h.htm>
- Minds, made for. (2019). *Alman Medyası: Çin Tarzı İnsan Hakları Kavramı* (德语媒体：中国式人权定义). <https://www.dw.com/zh/德语媒体中国式人权定义/a-51611704>
- Muhafiz. (2018). *Tanınmış Doğu Türkistanlı Hayırsever Nurtay Hacı Tutuklandı*. Haber Uygur. <https://www.haberuygur.com/tanin-mis-uygur-hayirseveri-nurtay-haci-tutukladi/>
- Muhammed Ali Atayurt. (2020). *Doğu Türkistan'da bir peruk fabrikası daha kuruldu*. Türkistan Press. <http://turkistanpress.com/page/dogu-turkistan-da-bir-peruk-fabrikasi-daha-kuruldu/2687>
- Mustafa Bag. (2019). *RFA: Doğu Türkistanlı Kadınlar, Çinli Erkek Görevlilerle Yatağını Paylaşmaya Zorlanıyor*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2019/11/19/dogu-turkistanli-kadınlar-cinli-erkek-gorevli-lerle-yatagini-paylasmaya-zorlanıyor>
- Mustafa Bag. (2020). *ASPI Raporu: Doğu Türkistan'da 16 bin cami kısmen tahrip edildi, 8 bin 500 cami yıkıldı*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/09/25/asp-raporu-dogu-turkistan-da-16-bin-cami-k-smen-tahrip-edildi-8-bin-500-cami-y-k-ld>
- Nar, C. (2020). *Doğu Türkistanlı çocuklar*. İNSAMER. https://insamer.com/tr/dogu-turkistanli-cocuklar_3484.html
- Nathan Ruser, James Leibold, Kelsey Munro, T. H. (2020). *Cultural erasure* (Issue 38). <https://www.aspi.org.au/report/cultural-erasure>
- Newlines İnstitute. (2021). *The Uyghur genocide: An examination of China's breaches of the 1948 Genocide Convention*. In *Newlines İnstitute*. <https://newlinesinstitute.org/uyghurs/the-uyghur-genocide-an-examination-of-chinas-breaches-of-the-1948-genocide-convention/>
- Ozoglu, M. (2020). *Çin, Uygur Türklerini Doğum Kontrolüne Zorluyor; Uzmanlar Uygulamayı "Soykırım" Olarak Niteledi*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2020/06/29/cin-in-uygur-turklerine-uygulad-g-dogum-kontrol-program-art-k-daha-yayg-n-ve-sistematik-ar>
- Pu Kao 普考. (2019). *2019 Xinjiang'da Üniversite Giriş Sınavı Ek Puanları ve Öncelikli Kabul Politikası, Çin Okullarında Eğitim Gören Etnik Grupların Ek Puanı 50'den 15'e, Hui'lerin 15'den 5'e Dütü!* (2019年新疆高考加分及优先录取政策，民考汉加分50分降至15分，回族10分降至5分!). Sanhao Wang 三好网. <https://toutiao.sanhao.com/news-detail-34165.html>
- QHA. (2020). *Çin'in Doğu Türkistan'daki kültürel soykırımı: Kaşgar'ın ünlü Heytgâh Camii'nin motifleri söküldü*. QHA.
- Sabah. (2015). *Çin, Uygurları Zorla ve Ücretsiz Çalıştırıyor*. <https://www.sabah.com.tr/dunya/2015/06/10/cin-uygurlari-zorla-ve-uc-retsiz-calistiriyor>
- The Associated Press. (2020a). *China cuts Uighur births with IUDs, abortion, sterilization*. The Associated Press News.
- The Associated Press. (2020b). *China Forces Birth Control To Suppress Minorities*. <https://apnews.com/article/269b3de1af34e-17c1941a514f78d764c>
- Tuna, A. (2012). *Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık*. In *İnsani Yardım Vakfı* (Vol. 7, Issue 2). İnsani Yardım Vakfı. <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/30/dogu-turkistanda-asimilasyon-ve-ayrimcilik.pdf>
- Uygur Haber. (2020). *Son iki yılda tutuklanan Doğu Türkistanlı aydınlar ve sanatçılar*. Uygur Haber.
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi. (2021a). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/İnsan_Hakları_Evrensel_Beyannamesi
- Vikipedi Özgür Ansiklopedi. (2021b). *Soykırım Sözleşmesi'ne taraf ülkeler listesi*. Vikipedi Özgür Ansiklopedi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Soykırım_Sözleşmesi%27ne_taraf_ülkeler_listesi
- Xinjiang Jiaoyu Kaoshiyuan新疆教育考试院. (2019). *Xinjiang'in 2019 Yılındaki Üniversiteye Giriş Sınavında Ek Puan ve Bakım Politikası* (新疆2019年高考录取加分及照顾政策). https://gaokao.eol.cn/xin_jiang/dongtai/201905/t20190511_1658284.shtml
- Xu, V. X., Cave, D., Leibold, J., Munro, K., & Ruser, N. (2020). *Uyghurs for sale* (Issue 26). <https://www.aspi.org.au/report/uyghurs-sale>
- Yeni Şafak. (2018). *Alim Muhammed Salih Çin hapisanesinde şehit edildi*. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/dunya/alim-muhammed-salih-cin-hapisanesinde-sehit-edildi-3047738>
- Yılmaz, M. (2020). *Doğu Türkistan'da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım*.
- Zenz, A. (2020a). *Coercive labor in Xinjiang : Labor transfer and the mobilization of ethnic minorities to pick cotton*.
- Zenz, A. (2020b). *Sterilization, IUDs, and mandatory birth control the CCP's campaign to suppress Uyghur birthrates in Xinjiang*.
- Zenz, A. (2020c). *Sterilizations , IUDs , and Mandatory Birth Control : The CCP's Campaign To Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang* (Issue June). <https://jamestown.org/program/sterilizations-iuds-and-mandatory-birth-control-the-ccps-campaign-to-suppress-uyghur-birth-rates-in-xinjiang/>
- Zhongguo Shehui Kexue Wang 中国社会科学网. (2014). *Xinjiang'da Bazı Bölgeler 75 Aşırı Dini Faaliyetler Hakkında Bilgiler Öğreniyor, Faaliyette Bulunanlara Rastalınca Polise Bildirebilir* (新疆部分地区学习识别75种宗教极端活动 遇到可报警). 中国社会科学网. http://www.cssn.cn/zjx/zjx_zjsj/201412/t20141224_1454905_1.shtml

Wang Yi Kimdir?

Wang Yi 8 Ekim 1953 doğumlu etnik Han Çinlisidir. 1969–1977 yılları arasında Heilongjiang Eyaleti Üretim ve İnşaat Kolordusu askeri, şirket muhabiri, tabur muhabiri, propaganda görevlisi olarak görevlendirildi. Mayıs 1981’de Çin Komünist Partisi’ne (ÇKP) üye oldu. 1982–1989 yılları arasında Çin Dışişleri Bakanlığı Asya İşleri Dairesi personel üyesi, ataşe ve müdür yardımcısı görevine atandı. 1989–1994 yılları arasında Japonya’daki Çin Büyükelçiliği’nde müsteşar görevine atandı. 1995’te Dışişleri Bakanlığı Asya İşleri Daire Başkanı, Bakan Yardımcısı, Siyasi Araştırmalar Dairesi Müdürü ve Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı olarak görevlendirildi. 1995–2004 yılları arasında Dışişleri Bakanlığı’nda asistan ve bakan yardımcısı görevini üstelendi. 2004’te Çin’in Japonya büyükelçisi oldu. 2007’de Komünist Parti Komitesi Sekreteri, Dışişleri Bakanlığı Bakan Yardımcısı ve Devlet Konseyi’nin Tayvan İşleri Ofisi Direktörü oldu. Wang Yi, Çin Komünist Partisi 17., 18., ve 19. Merkez Komitesi üyesi olmakla beraber 2013’ten günümüze kadar Çin’in Dışişleri Bakanı görevini üstelenmektedir. O, Dışişleri Bakanlığı görevini yürütürken Çin Komünist Partisi yönetiminin Doğu Türkistan’daki baskı ve zulmü en yüksek düzeye ulaştırarak soykırım politikası yürürlüğe girdi. Wang Yi, partisinin yürüttüğü soykırım misyonunu yerine getirmek ve Doğu Türkistanlıları yok etmek için partisiyle entegre olarak çalışmakta ve bu soykırımın yalanlanması için yurtdışı propagandalarını yürütmektedir. Soykırım, insanlığa karşı bir suçtur. Tüm dünya ülkelerinin soykırımı engelleme ve soykırım suçunu işleyen ülkeyi cezalandırma sorumluluğu bulunmaktadır.